

Het Bachensemble Arnhem

Heeft u ook zo genoten van de cantate in deze dienst? Geef blijk van uw waardering en steun het Bachensemble Arnhem met een gift!

Scan de code of ga naar de website www.bachensemblearnhem.nl en maak uw gift over. Alvast bedankt voor uw bijdrage!

De geschiedenis van het ensemble gaat terug tot 1970 en het functioneerde vele jaren onder de vleugels van de Evangelisch-Lutherse Gemeente Arnhem. Vanaf 2021 is het Bachensemble Arnhem zelfstandig. Elk jaar worden er vier cantatediensten gepland in verschillende kerken in de regio Arnhem.

In het najaar van 2022 zal het Bachensemble Arnhem twee concerten verzorgen met muziek van Bach en Handel: op zaterdagavond 19 november in de Bergkerk te Deventer en op zondagmiddag 20 november in De Bakermat te Arnhem (v.m. Diaconessenkerk). Voor meer gegevens: zie de website.

SCAN ME

PROTESTANTSE GEMEENTE TE ANGERLO-DOESBURG

Cantatedienst op 5 juni 2022

Pinksteren

Grote of Martinikerk Doesburg

Johann Sebastian Bach

Also hat Gott die Welt geliebt, BWV 68

Toelichting cantate 'Also hart Gott die Welt geliebt', BWV 68

'Want God had de wereld zo lief dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft'. Deze zin uit het Johannes-evangelie (3,16) behoort wellicht tot de bekendste teksten uit de Bijbel. De woorden zijn een deel uit het nachtelijk gesprek dat Jezus met Nikodemus tijdens het paasfeest in Jeruzalem heeft. In de lutherse traditie is Johannes 3,16-21 het evangelie van de tweede Pinksterdag. In de tijd van Bach kenden de hoogfeesten (Kerst, Pasen en Pinksteren) elk drie feestdagen. Voor elk van deze dagen moest Bach een cantate schrijven. Cantate BWV 68 schreef hij voor de tweede Pinksterdag in het jaar 1725. Uiteraard is de inhoud gerelateerd aan de gegeven lezingen voor die dag, allereerst Handelingen 10,42-48 (het slot van de preek van Petrus en de doop van de centurio Cornelius) en het evangelie, Johannes 3,16-21. Deze cantate behoort tot de jaargang koraalcantates, maar Bach wijkt af van de structuur die hij tot nu toe gevolgd heeft, waarbij in het openingskoor de eerste strofe van het koraal duidelijk hoorbaar is in lange notenwaarde, de laatste strofe een vierstemmig koraal is en de tussenliggende strofen werden zijn in recitatieven en aria's. In cantate BWV 68 is de compositiestructuur anders: het openingskoor heeft het ritme van een siciliano, een rustige dans in 12/8-maat. De melodie van het koraal is nauwelijks te herkennen, niet alleen omdat de melodie van Gottfried Vopelius (1635-1715) na Bachs tijd niet meer voorkomt en voor ons dus onbekend is, ook doordat Bach de melodie heel kunstig verwerkt in een siciliano-ritme in elk van de vier koorstemmen. Het laatste deel van de cantate is geen vierstemmig koraal, zoals gebruikelijk, maar een motet in de vorm van een dubbelfuga, een fuga met twee thema's, die gecombineerd worden. De tekst van het slotdeel is ook een deel van het evangelie, Johannes 3,18. De twee contrasterende thema's zijn gebaseerd op de tegenstelling in de tekst: 'Wie in Hem gelooft...' tegenover 'maar wie niet in Hem gelooft...'

Tussen de twee koordelen klinken een sopraanaria, een recitatief en een basaria. De muziek van de aria's heeft Bach ontleend aan zijn (wereldlijke) Jagdkantate, BWV 208, maar de muziek heeft hij aanzienlijk omgewerkt. In de sopraanaria is de hoofdrol weggelegd voor de cello, eigenlijk een violoncello piccolo, een instrument dat Bach door instrumentenmakers in Leipzig liet ontwikkelen, omdat hij voor sommige stukken de viool te hoog en de cello te laag vond. Opvallend is dat deze aria eindigt met een ritornello, een zelfstandig instrumentaal gedeelte, waarin de violist en de hoboïst de melodie van de sopraan overnemen en als het ware in gesprek gaan met de cellist.

Pieter Endedijk

Zegen:

voorg.: ...

allen: A-men, a-men, a - men.

Orgelspel: Johann Sebastian Bach (1685-1750): 'Komm, Gott Schöpfer, heiliger Geist', BWV 667

ds. Menno Leistra – voorganger

Wilbert Berendsen – organist

Pieter Endedijk – cantor

Bach Ensemble Arnhem o.l.v. Thea Endedijk-Griffioen

Marjolein de Graaff – sopraan

Hans Scholing – bas

Collecte voor de cantatediensten

We kunnen vanmorgen genieten van een viering waarin een Bachcantate wordt gezongen. Het organiseren van zo'n cantatedienst vergt een fors financieel commitment, omdat gewerkt wordt met zeer goede musici. Daarom willen wij u vragen om gul te geven aan deze collecte. U draagt er daarmee aan bij dat we ook in de toekomst ons hart kunnen ophalen aan deze bijzondere vieringen!

en heel het huis ver - vult
 waar knie - en zijn ge - bo - gen,
 die door - dringt in het hart,
 in de ver - bor - gen hof,
 en uit - breekt in een lied
 en op - stijgt God ten lof.

- 2 Wij delen in het vuur
 dat neerstrijkt op de hoofden,
 de vonk die overspringt
 op allen die geloven.
 Vuurvogel van de vloed,
 duif boven de Jordaan,
 versterk in ons de gloed,
 wakker het feestvuur aan.
- 3 Wij teren op het woord,
 het brood van God gegeven,
 dat mededeelzaam is
 en kracht geeft en nieuw leven.
 Dus zeg en zing het voort,
 geef uit met gulle hand
 dit manna voor elk hart,
 dit voedsel voor elk land.

DE INTOCHT

Orgelspel: Jean Titelouze (1563-1633): Variaties over 'Veni creator Spiritus'

Woord van welkom, aansteken van de kaarsen, daarbij Liedboek 681
 eerste keer koor, daarna enkele keren allen m: Jacques Berthier

Ve-ni sanc-te Spi-ri-tus, tu-i a-mo-ris ig-nem ac-cen-de.
 Ve-ni sanc-te Spi - ri-tus, ve-ni sanc-te Spi - ri-tus.

Vertaling: Kom, heilige Geest, ontsteek het vuur van uw liefde

Bemoediging en drempelgebed:

allen gaan staan

voorg.: In de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest.

Onze hulp is in de naam van de Heer,

allen: DIE HEMEL EN AARDE GEMAAKT HEEFT.

voorg.: Kom in ons midden, heilige Geest.

Neem ons, Heer, zoals we zijn

allen: EN MAAK ONS TOT MENSEN VAN U.

voorg.: Geef, Heer, wat U voor ons wilt zijn

allen: EN MAAK ONS TOT MENSEN VAN ELKAAR.

voorg.: Gebied over ons het feest van uw Geest

allen: EN MAAK ONS TOT MENSEN VAN UW RIJK.

voorg.: opdat uw heil de wereld doordringt

allen: AL UW DAGEN VAN ONS LEVEN

voorg.: opdat uw vrede de aarde bewoont

en uw vreugde de mensen bezielt.

allen: AMEN.

Introïtuspsalm:

antifoon: Liedboek 668

t: naar Wijsheid 1,7; m: Leonard Sanderman

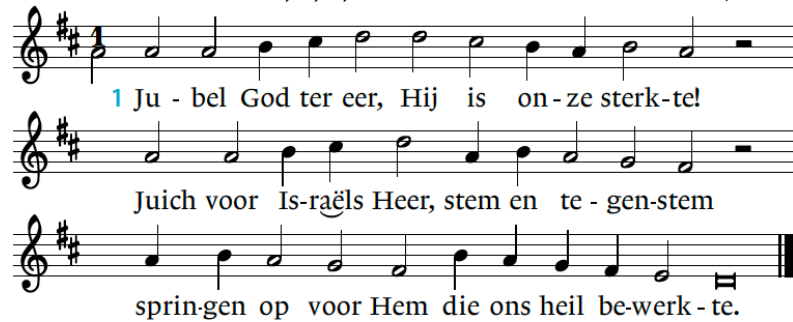
1. koor; 2. allen

Hal-le - lu - ja!
A - dem van God vult heel de aar - de,
die al - les om - vat ver - staat elk woord.
Hal-le - lu - ja!

Psalm: Liedboek 81: 1, 2, 9, 14

t: Willem Barnard; m: Genève 1562

1 Ju - bel God ter eer, Hij is on - ze sterk - tel!
Juich voor Is - raëls Heer, stem en te - gen - stem
spring - en op voor Hem die ons heil be - werk - te.

2 Laat de harpen slaan, / klinken de trompetten.
Vier bij volle maan / met muziek en mond
een hernieuwd verbond / volgens oude wetten.

9 Leef uit mijn verbond. / Vraag van Mij vrijmoedig.
Open wijd uw mond. / Al wat u ontbreekt,
al waar gij om smeekt / geef Ik overvloedig.

14 Keer terug tot Mij / Israël, gij trotse -
en de woestenij / zal weer bloeien gaan;
Ik geef most en graan, / honing uit de rotsen.

allen: antifoon

allen gaan zitten

koor: 3 Wees ook de Geest die mij aanvuurt
en al mijn twijfels bant.
Als geroepen kom ik:
mijn tijd is in uw hand.

allen: 4 Kom en doorstraal mijn dagen,
Geest van God uitgegaan,
die mijn ogen opent
voor wie nu naast mij staan.

allen: 5 Heer, raak ons aan met uw adem,
geef ons een vergezicht!
Draag ons op uw vleugels,
zegen ons met uw licht!

DE GAVEN EN GEBEDEN

Inzameling van de gaven

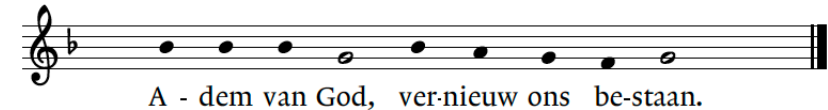
Voorbede:

voorg.: ...,

zo bidden wij samen:

Liedboek 368g- m: Jan D. van Laar

allen:

A - dem van God, ver - nieuw ons be - staan.

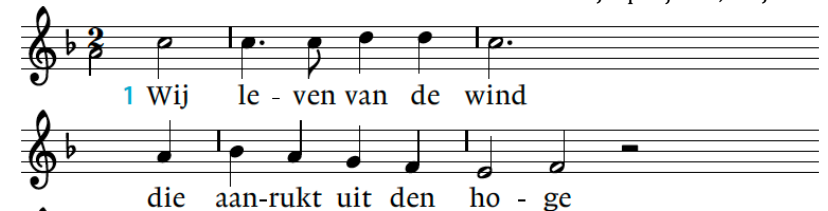
Gebedsstille

ONZE VADER...

allen gaan staan

Slotlied: Liedboek 687

t: Jaap Zijlstra; m: Johann Crüger

1 Wij le - ven van de wind
die aan - rukt uit den ho - ge

das glaub ich, mir ist wohl zumute,
weil du vor mich genung getan.
Das Rund der Erden mag gleich
brechen,
will mir der Satan widerspreken,
so bet ich dich, mein Heiland, an.

5. Koor

'Wer an ihn gläubet,
der wird nicht gerichtet;
wer aber nicht gläubet,
der ist schon gerichtet;
denn er gläubet nicht an den Namen
des eingebornen Sohnes Gottes.'

libretto: Christiane Mariane von
Ziegler

dat geloof ik, ik voel mij gelukkig,
omdat U voor mij hebt betaald.
Al breekt het wereldrond in
stukken,
al wil de satan mij weerspreken,
ik aanbid U, mijn Heiland.

5. Koor

'Wie in Hem gelooft,
die wordt niet veroordeeld;
wie niet gelooft,
is reeds veroordeeld,
want hij gelooft niet in de naam
van de eniggeboren Zoon van God.'

(Johannes 3,18)
vertaling: Henk Pijlman

Preek

Schriftlied: Liedboek 695 t: Pia Perkiö; v: Sytze de Vries; m: Ilkka Kuusisto
koor:

1 Heer, raak mij aan met uw a - dem,
reik mij uw stra-lend licht, —
wijs mij nieu-we we - gen,
geef op uw waar-heid zicht. —

allen: 2 Raak met uw adem mijn onrust
tot ik de rust hervind.
Al mijn wonden heelt Gij;
Gij ziet in mij uw kind.

Kyrie en Gloria:

voorg.: ...

Liedboek 270a

He-re God, ont-ferm u,
Christus, ont-ferm u,
He-re God, ont-ferm u.
Glo-rie aan God in den ho - ge
en vre-de op aar - de,
in men-sen heeft Hij be-ha-gen.

Groet en gebed van de zondag:

Liedboek 270b

De Heer zij met u. En met uw geest.
voorg.: ...
allen: AMEN.

Epistellezing: Handelingen 2,1-11

Graduale: Liedboek 104a t: Psalm 104,1-2.5-6.24.30-31; m: Maurice Pirenne
refrein: 1 voorzang, 2 allen

Zend Ge uw a-dem-tocht, uw wer-ken ont-staan:
het ge-laet van de aar-de ver-nieuwt Gij.

cantor: Loof, mijn ziel, de Heer!
Heer, mijn God, hoe ontzaglijk zijt Gij,
met glans en luister bekleed,
gehuld in een mantel van licht.

allen: *refrein*

cantor: Gij grondde de aarde op haar zuilen,
onwrikbaar, eeuwig van duur,
dekte haar met een sluier, de oerzee.
Het water stond boven de bergen.

allen: *refrein*

cantor: Ongeteld zijn uw werken, o Heer,
Gij schiep ze alle met wijsheid.
Van uw rijkdom vervuld is de aarde.
Eeuwig zij de roem van de Heer.

allen: *refrein*

Halleluja:

Liedboek 270c

1 voorzang, 2 allen:

Hal-le-lu-ja, hal-le-lu-ja, hal-le - lu - ja.

cantor: Zend uw adem en zij worden herschapen,
zo geeft U de aarde een nieuw gezicht.

Psalm 104,30

allen: *Halleluja, halleluja, halleluja.*

Evangelielezing: Johannes 3,16-21

Acclamatie:

Liedboek 339a – m: Frits Mehtens

U komt de lof toe, U het ge-zang,
U al - le glo - rie, o Va - der,
o Zoon, o hei - li - ge Geest
in al - le eeu - wen der eeu - wen.

Joh. Seb. Bach: Cantate 'Also hat Gott die Welt geliebt', BWV 68

1. Koor

Also hat Gott die Welt geliebt,
daß er uns seinen Sohn gegeben.
Wer sich im Glauben ihm ergibt,
der soll dort ewig bei ihm leben.
Wer glaubt, daß Jesus ihm geboren,
der bleibt ewig unverloren,
und ist kein Leid, das den betrübt,
den Gott und auch sein Jesus liebt.

1. Koor

Zo lief heeft God de wereld gehad,
dat Hij ons Zijn zoon heeft gegeven.
Wie zich in geloof aan Hem
overgeeft,
die zal eeuwig bij Hem leven.
Wie gelooft dat Jezus voor hem is
geboren,
die gaat nooit verloren,
en er is geen leed dat diegene
bedroeft
die door God en ook door zijn Jezus
wordt bemind. (naar Johannes 3,16)

2. Aria (sopraan)

Mein gläubiges Herze,
frohlocke, sing, scherze,
dein Jesus ist da!
Weg Jammer, weg Klagen,
ich will euch nur sagen:
Mein Jesus ist nah.

2. Aria (sopraan)

Mijn gelovig hart,
jubel, zing, scherts,
jouw Jezus is aanwezig!
Weg met het gejammer, weg met het
geklaag,
ik wil jullie alleen maar zeggen:
mijn Jezus is nabij.

3. Recitatief (bas)

Ich bin mit Petro nicht vermessen;
was mich getrost und freudig macht:
daß mich mein Jesus nicht
vergessen!
Er kam nicht nur, die Welt zu
richten,
nein, nein, er wollte Sünd und
Schuld
als Mittler zwischen Gott und
Mensch
vor diesmal schlichten.

3. Recitatief (bas)

Ik ben met Petrus niet te
vergelijken;
wat mij geruststelt en blij maakt,
is dat mijn Jezus mij niet heeft
vergeten!
Hij kwam niet alleen maar om de
wereld te richten,
neen, neen, Hij wilde zonde en
schuld
als bemiddelaar tussen God en de
mens
voor deze keer beslechten.

4. Aria (bas)

Du bist geboren mir zugute,

4. Aria (bas)

Gij zijt geboren ten bate van mij,